

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

จากที่ได้ศึกษามาแล้วถึงสิทธิของผู้ต้องหาเกี่ยวกับการช่วยเหลือทางกฎหมาย ผู้เขียนพบว่าสิทธิของผู้ต้องหาในการที่จะได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายยังไม่สอดคล้องตามที่กฎหมายกำหนดไว้ โดยผู้ต้องหายังไม่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างจริงจัง โดยผู้ต้องหาไม่มีทนายความเข้ามาช่วยเหลือตั้งแต่ในชั้นสอบสวนในทุกคดี โดยในขั้นตอนการสอบสวนซึ่งทนายความเข้าไปมีส่วนในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหานั้นพบว่า อุปสรรคที่สำคัญประการหนึ่งคือผู้ต้องหาซึ่งเป็นคนยากจนหรือเป็นผู้หย่อนความสามารถเช่น คนพิการยังไม่ได้รับสิทธิในการคุ้มครองอย่างเช่นบุคคลธรรมดา รวมถึงยังไม่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายจากรัฐอย่างเต็มที่ นอกจากนี้ยังมีปัญหาการปฏิบัติหน้าที่ของพนักงานสอบสวนที่ยังไม่ให้ความร่วมมือและไม่ให้ความสะดวกแก่ทนายความในการเข้าพบผู้ต้องหา โดยไม่เคารพถึงสิทธิของประชาชน รวมทั้งใช้เทคนิคบ่ายเบี่ยงไม่ยอมให้ทนายความเข้าพบ โดยอ้างว่าไม่เข้าเวรหรือแจ้งว่าออกเวรไปแล้วตลอดจนเลื่อนนัดการสอบสวนออกไป ทำให้การสอบสวนดำเนินไปอย่างล่าช้าหรือทำการสอบสวนไปโดยไม่มีทนายความร่วมด้วยในการสอบสวน

ปัญหาดังกล่าว ซึ่งถือเป็นอุปสรรคที่สำคัญต่อการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาในคดีอาญาในการที่จะคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาในคดีอาญาซึ่งทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความช่วยเหลือทางกฎหมายอย่างเต็มที่ส่งผลทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรม ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องส่งเสริมให้องค์กรต่างๆ ในกระบวนการยุติธรรมให้มีความรู้ความเข้าใจและตระหนักในปัญหาการเคารพศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนอย่างแท้จริงซึ่งเป็นเรื่องที่ควรกระทำอย่างยิ่งเพราะหากเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งเป็นบุคคลที่มีบทบาทอย่างสำคัญในการบังคับใช้กฎหมายมีความเข้าใจและร่วมมือกันปฏิบัติตามกฎหมายและหลักสิทธิมนุษยชนแล้วกระบวนการยุติธรรมทางอาญาก็จะสามารถเป็นที่พึ่งของประชาชนได้อย่างแท้จริง เพราะการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไม่ได้มีจุดมุ่งหมายเพื่อจะลงโทษผู้กระทำความผิดเพียงอย่างเดียวแต่ยังเป็นการเปิดโอกาสให้กับผู้ต้องหาได้พิสูจน์ความบริสุทธิ์ของตนเองด้วยการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีให้มีประสิทธิภาพนอกจากจะเพื่อป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมแล้ว ขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงการให้ความคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาในระหว่างขั้นตอนของการ

ดำเนินคดีอีกด้วยเพราะบุคคลทุกคนย่อมมีความเสมอภาคและสมควรได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมายกฎหมายทั้งหลายที่เกี่ยวข้องจึงปรากฏบทบัญญัติที่ให้ความคุ้มครองสิทธิแก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาอยู่หลายประการ

แต่อย่างไรก็ตามกระบวนการค้นหาความจริงบางคดีอาจมีความยุ่งยากลำบากและสลับซับซ้อน รวมทั้งเต็มไปด้วยขั้นตอนการดำเนินคดีที่มีค่าใช้จ่ายทั้งต้องอาศัยความรู้ด้านกฎหมายซึ่งเกินกว่าที่ประชาชนทั่วไปจะเข้าใจและสามารถดำเนินการต่างๆด้วยตนเองในขณะที่ฝ่ายรัฐมีความพร้อมทั้งบุคคลากรงบประมาณและระบบงานที่มีประสิทธิภาพมากกว่ายิ่งหากผู้ต้องหาเป็นคนที่ต้องความรู้ บกพร่องในความสามารถและทุนทรัพย์หรือเป็นคนพิการก็ย่อมเป็นฝ่ายเสียเปรียบอย่างมากในการต่อสู้คดีโอกาสที่จะต่อสู้คดีในกระบวนการยุติธรรมย่อมมีความยุ่งยากและก่อให้เกิดความไม่เสมอภาคในการแสวงหาความยุติธรรมให้กับตนเองจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการเพื่อให้ความคุ้มครองและสร้างความเสมอภาคในการเข้าถึงความยุติธรรมให้แก่ประชาชน

ในเรื่องการให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาที่มีความบกพร่องในความสามารถหรือคนพิการนั้นเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากเรื่องหนึ่งซึ่งผู้เขียนได้กล่าวไว้แล้วในบทที่ 4 โดยพอสรุปได้ว่าบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทยมาตรา 13 วรรคสาม ได้ให้การคุ้มครองผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมาย โดยการจัดล่ามภาษามือหรือวิธีการอื่นใดเพื่อให้ผู้ต้องหาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างสมบูรณ์ แต่ยังไม่มียกเว้นบทบัญญัติที่ให้การช่วยเหลือจากทนายความเพื่อให้ความช่วยเหลือและแนะนำผู้ต้องหาที่พิการในการต่อสู้คดีดังเช่นประเทศเยอรมันตะวันตก ที่ได้บัญญัติให้รัฐต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาหรือจำเลยคดีอาญาที่เป็นใบ้หรือหูหนวกไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญามาตรา 140 วรรค 4 และบทบัญญัติที่ให้การคุ้มครองซึ่งความลับในการแปลคำให้การในระหว่างได้รับการช่วยเหลือปรึกษาของผู้ต้องหากับทนายความ ดังเช่นในประเทศสหรัฐอเมริกาที่ได้บัญญัติการรับรองสิทธิดังกล่าวไว้แม้ว่าไม่มีล่ามอยู่ด้วยก็ตาม เพราะผู้ต้องหาที่หูหนวกจะไม่เปิดเผยข้อเท็จจริงกับทนายความอย่างเต็มที่และซื่อสัตย์ ถ้าสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือปรึกษากับทนายความยังไม่ได้รับการคุ้มครองซึ่งความลับในการแปลรวมทั้งการพิจารณาการปล่อยตัวชั่วคราวอันเนื่องมาจากการถูกควบคุมตัวในระหว่างการทำการสอบสวน ดังนี้ผู้เขียนเห็นควรว่าควรมีการเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนที่เกี่ยวกับการมีทนายที่ให้ความช่วยเหลือในระหว่างการสอบสวนที่เป็นบทบัญญัติที่รัฐจะต้องจัดหาให้โดยเฉพาะและการคุ้มครองความลับในการแปลคำให้การของผู้ต้องหากับทนายความรวมถึงเงื่อนไขการพิจารณาการปล่อยชั่วคราว เพื่อให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีความพิการทางการได้ยินหรือสื่อความหมายสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ส่วนประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย มาตรา 14 ก็จะทำให้การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องหาที่มีความพิการทางจิตใจหรือพฤติกรรมที่มีความ विकจริตและไม่สามารถต่อสู้คดีได้ เนื่องจากการดำเนินคดีชั้นสอบสวน ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญในการพิจารณาว่าสมควรดำเนินกระบวนการพิจารณาต่อผู้ต้องหาที่มีความพิการในประเภทดังกล่าวอย่างไร ซึ่งหากเป็นผู้พิการที่ยังสามารถรับรู้ในสิ่งที่ตนกระทำว่าเป็นความผิด กล่าวคือ รู้ในสิ่งที่ตนกระทำลงไปโดยมิเจตนาในการกระทำความผิดแล้วนั้น ย่อมต้องรับผิดชอบทางอาญาตามกฎหมาย แต่ในปัจจุบันยังไม่มีบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ให้ความคุ้มครองในส่วนที่เกี่ยวกับสิทธิที่จะให้เขาสามารถต่อสู้คดีได้อย่างเต็มที่ โดยในทางการแพทย์ได้ให้ความเห็นว่าผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ถือได้ว่าเป็นผู้มีความพิการทางจิตเช่นกัน ดังนี้ ผู้เขียนเห็นควรที่จะให้มีการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหาที่มีความพิการทางสติปัญญาหรือการเรียนรู้ตั้งแต่ในขั้นตอนแรก เพื่อที่จะสามารถดำเนินคดีกับเขาเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม กล่าวคือ ควรมีการทดสอบ IQ เพื่อวัดถึงความสามารถในการต่อสู้คดี เพื่อให้ทราบถึงระดับความสามารถของผู้กระทำความผิดและเลือกใช้วิธีดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อเขาเหล่านั้นอย่างเหมาะสมว่าจะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ หรือจะนำตัวผู้กระทำความผิดเข้าสู่สถานบำบัดโดยอาศัยพยานแวดล้อมเป็นองค์ประกอบเพื่อยืนยันถึงความพิการดังกล่าว ซึ่งขั้นตอนเป็นการทดสอบตั้งแต่ในชั้นสอบสวนเพื่อให้เขาเหล่านั้นได้รับการคุ้มครองอย่างสมบูรณ์ดีกว่าที่จะดำเนินคดีกับเขาเช่นเดียวกับการดำเนินคดีต่อบุคคลธรรมดาทันที เพราะหากมีการส่งตัวเพื่อให้ผู้ถูกกล่าวหาได้รับการรักษาก่อน อาจทำให้อาการดังกล่าวดีขึ้นจนสามารถต่อสู้คดีของเขาได้ต่อไป หรือสามารถเลือกวิธีการลงโทษหรือลดโทษแก่ผู้กระทำความผิดได้อย่างเหมาะสมต่อไป

ต่อมาปัญหาที่สำคัญอีกประการคือ ในเรื่องประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ในการช่วยเหลือทางกฎหมายของทนายความนั้น การทำหน้าที่ของทนายความในการให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญานั้นก็เป็นอีกเรื่องที่มีความสำคัญไม่แพ้กัน โดยหลักแล้วทนายความในชั้นก่อนการพิจารณาคดีหรือชั้นสอบสวนนี้มีลักษณะที่แตกต่างจากการทำหน้าที่ของทนายความที่ศาลขอแรงให้ไปทำหน้าที่แก่ต่างให้แก่จำเลยในชั้นพิจารณาคดีของศาล ทั้งในแง่ระยะเวลาและรูปแบบในการดำเนินการของทนายความที่รัฐจัดให้ผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนอาจจะไม่ถึงกับต้องมีประสบการณ์ในการว่าความคดีอาญาก็ได้เพราะหน้าที่หลักของทนายความในชั้นสอบสวนคือการให้คำแนะนำหรือให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาและเข้าฟังการสอบสวนแต่มิได้หมายความว่าทนายความที่ให้ความช่วยเหลือผู้ต้องหาในชั้นสอบสวนนั้นมีมาตรฐานต่ำกว่าทนายความที่ให้ความช่วยเหลือจำเลยในชั้นพิจารณาคดี เพราะจากการศึกษาข้อมูลและการที่ผู้เขียนได้เข้าร่วมทำหน้าที่ในการให้การปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญาพบว่า

ทนายความที่อาสาเข้าร่วมโครงการดังกล่าวของสภาทนายความมีทั้งทนายความที่ได้รับใบอนุญาตไม่กี่ปีและทนายความในระบบศาลขอแรงพบว่า มีปัญหาด้านประสิทธิภาพในการทำงานของทนายความเพราะทนายที่ศาลขอแรงนั้นส่วนมากเป็นทนายความใหม่ที่ยังขาดประสบการณ์ส่วนทนายความที่อาสาเข้าร่วมโครงการให้คำปรึกษาและเข้าฟังการสอบปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญานั้นก็มีปัญหาในเรื่องประสิทธิภาพของการปฏิบัติหน้าที่เช่นเดียวกัน แต่ไม่ใช่เพราะปัญหาทนายความขาดประสบการณ์เท่านั้น ที่สำคัญยังเป็นปัญหาของระบบ คือ แม้ผู้ต้องหาจะมีสิทธิพบและปรึกษาผู้ซึ่งจะเป็นทนายความเป็นการเฉพาะตัวและมีสิทธิให้ทนายความหรือหรือผู้ซึ่งตนไว้วางใจเข้าฟังการสอบปากคำตนได้ในชั้นสอบสวนก็ตาม แต่โดยสภาพที่เป็นจริงก่อนการสอบสวนปากคำผู้ต้องหาในคดีอาญา ทนายความมีเวลาพบและพูดคุยกับผู้ต้องหาเป็นการเฉพาะตัวน้อยมาก บางครั้งก็ไม่มีโอกาสพูดคุยสอบถามข้อเท็จจริงจากผู้ต้องหาเป็นการเฉพาะตัวก่อนการสอบสวน เนื่องจากไม่ได้รับความสะดวกจากพนักงานสอบสวน

แม้ที่ผ่านมารัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน ได้มีการขยายสิทธิในการคุ้มครองผู้ต้องหาให้เท่าเทียมกับสิทธิของจำเลย ทำให้มีแนวโน้มที่จะมีทนายความเข้าทำหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาและเข้าฟังการสอบสวนคดีอาญามากขึ้นแล้วก็ตาม แต่จากการศึกษาปัญหาการจัดทนายความให้แก่ผู้ต้องหาในคดีอาญาในบทที่ 4 นั้น พบว่ามีปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ การขาดงบประมาณสนับสนุน ผู้ต้องหาไม่ได้รับการคุ้มครองสิทธิอย่างทั่วถึงทุกประเภท รวมทั้งปัญหาประสิทธิภาพในการปฏิบัติหน้าที่ของทนายความ

โดยจากสภาพปัญหาที่กล่าวมาผู้เขียนเห็นว่า สิทธิของผู้ต้องหากับการช่วยเหลือทางกฎหมายยังมีปัญหายู่มาก แม้สิทธิดังกล่าวจะได้บัญญัติไว้เป็นกฎหมายแล้วก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติสิทธิของผู้ต้องหาได้ถูกละเลย โดยเฉพาะในเรื่องการช่วยเหลือทางกฎหมาย การจัดให้มีทนายความในชั้นสอบสวนแม้เป็นเรื่องที่กฎหมายได้บัญญัติไว้ให้เป็นสิทธิประการหนึ่งของผู้ต้องหาที่มีความสำคัญมากแต่ที่ผ่านมามีการดำเนินคดีในชั้นสอบสวนนี้แทบจะไม่มีทนายความอยู่ด้วยเลยด้วยซ้ำ

ดังนั้นไม่เพียงแต่เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องตระหนักในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์และคำนึงถึงสิทธิ เสรีภาพของประชาชนเท่านั้น ที่สำคัญยังต้องอาศัยการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความรับผิดชอบของทนายความ โดยต้องมีความเข้าใจและมองเห็นความสำคัญของการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหา ซึ่งหน้าที่ของทนายความมิใช่มีเพียงการเข้าฟังการสอบปากคำอย่างเดียวแต่ยังรวมถึงการให้คำปรึกษาแนะนำแก่ผู้ต้องหาด้วย และก่อนการสอบปากคำควรเผื่อเวลาเพื่อขอพบเพื่อสอบถามข้อเท็จจริงจากผู้ต้องหาเพื่อให้ทราบความเป็นมาของคดี ทั้งยังวิเคราะห์ในเบื้องต้นว่าผู้ต้องหาได้กระทำความผิดตามที่ถูกกล่าวหาหรือไม่แม้บางครั้งผู้ต้องหาจะให้การรับสารภาพขึ้นจับกุมแล้วก็ตาม

นอกจากนี้ ยังต้องอธิบายให้ผู้ต้องหาเข้าใจสาระสำคัญของความผิดที่เขาถูกกล่าวหา โดยสรุปและให้คำแนะนำเกี่ยวกับการให้ปากคำต่อพนักงานสอบสวนด้วย หากเห็นว่าผู้ต้องหาได้กระทำผิดจริงก็แนะนำให้รับสารภาพ หากมิได้กระทำผิดตามข้อกล่าวหา ก็แนะนำให้ให้การปฏิเสธ เพื่อพิสูจน์ความจริงในชั้นศาลต่อไป การเข้าไปทำหน้าที่ของทนายความแก่ผู้ต้องหาดังกล่าวนี้มีไว้เป็นการช่วยผู้กระทำผิดให้ไม่ต้องรับโทษตามกฎหมาย แต่เป็นการช่วยให้เขาได้รับความเป็นธรรม ตั้งแต่ชั้นสอบสวนซึ่งถือเป็นต้นสายแห่งกระบวนการยุติธรรม

ยังมีข้อสำคัญที่ต้องพิจารณาอีกสองประการคือประการแรกหน้าที่ของทนายความในการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือกฎหมายของผู้ต้องหาล้วนอยู่บนพื้นฐานที่ว่าทนายความที่จัดหาให้จะเป็นผู้ทำหน้าที่ในการให้คำปรึกษาแก่ผู้ต้องหาในเรื่องที่ว่าควรจะให้การหรือไม่ให้การอย่างไร และการดูแลเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมายในหลักประกันสิทธิเสรีภาพที่ผู้ต้องหาควรจะได้รับ เช่น การได้รับประกันตัว การได้รับการปฏิบัติที่ไม่มีลักษณะประจานการควบคุมเท่าที่จำเป็น และการสอบสวนที่เป็นการบังคับขู่เข็ญหรือให้สัญญาเป็นต้นแต่ทนายความในชั้นสอบสวนนี้จะไม่ได้ทำหน้าที่ในการตรวจสอบพยานที่น่าสืบเหมือนหน้าที่ของทนายความจำเลยในคดีอาญาหรือการนำสืบพยานฝ่ายจำเลยเพราะการดำเนินการดังกล่าวไม่มีในชั้นสอบสวน

ประการที่สองประเภทคดีที่รัฐจะต้องจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาข้อพิจารณานี้หากจะพิจารณาให้สิทธิของผู้ต้องหา ได้รับเท่ากับสิทธิที่จำเลยได้รับกำหนดไว้ในคดีที่มีโทษจำคุกทุกคดีซึ่งก็จะทำให้มีความเสมอภาคว่าสิทธิของผู้ต้องหาเท่ากับจำเลยในปัจจุบันแต่หากคำนึงถึงความเป็นไปได้และคุณภาพของทนายความที่จะเข้ามาให้บริการอย่างทั่วถึงแก่ผู้ต้องหาอาจต้องพิจารณาว่าประเทศไทยมีจำนวนทนายความที่จะเข้ามาให้การช่วยเหลือทุกคดีที่ผู้ต้องหาไม่มีทนายความและต้องการทนายความหรือไม่เพราะจำนวนผู้ต้องหานั้นมีความแตกต่างกันแต่ถ้ามีกฎหมายที่ให้รัฐจัดหาทนายความให้แก่ผู้ต้องหาทุกคดีที่มีโทษจำคุกเช่นเดียวกับจำเลยข้อที่ควรคำนึงถึงก็คือทนายความที่จะเข้ามาทำหน้าที่ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ต้องหานั้นจะมีเพียงพอกับความ ต้องการหรือไม่

5.2 ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษา ผู้เขียนขอเสนอแนะทางทางการปรับปรุงและแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายดังต่อไปนี้

5.2.1 เห็นว่า ควรมีการกำหนดนโยบายให้มีการพัฒนาการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายให้แก่ผู้ต้องหาโดยจัดให้มีระบบทนายความพิทักษ์สิทธิหรือทนายความสาธารณะตามแบบของ

สหรัฐอเมริกาโดยให้ครอบคลุมทั้งส่วนกลาง ส่วนภูมิภาคและส่วนท้องถิ่น เพื่อจะได้เป็นการกระจายความรู้ทางด้านกฎหมายและเป็นการให้ประชาชนเข้าถึงระบบกฎหมายได้อย่างเต็มที่

5.2.2 ควรกำหนดกฎหมายในเรื่องการจัดหาผู้ที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญหรือการจัดหา นายความให้แก่ผู้ต้องหาที่บกพร่องในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีหรือคนพิการ รวมทั้งผู้หย่อนความสามารถที่เป็นผู้ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถอย่างเป็นพิเศษ เพื่อมาช่วยเหลือผู้ต้องหาที่มีความพร่องและพิการ เพื่อให้การดำเนินคดีอาญาเป็นไปอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมกัน

5.2.3 ควรจัดสรรงบประมาณอย่างเพียงพอให้แก่คณะกรรมการช่วยเหลือประชาชนทางกฎหมาย ที่มาทำหน้าที่ในการจัดการด้านนายความแก่ผู้ถูกจับหรือถูกคุมขังหรือผู้ต้องหาที่เป็นบุคคลธรรมดาทั่วไปรวมถึงผู้ต้องหาที่บกพร่องในเรื่องความสามารถในการดำเนินคดีหรือคนพิการ รวมทั้งผู้หย่อนความสามารถที่เป็นผู้ไร้ความสามารถหรือเสมือนไร้ความสามารถอย่างเป็นพิเศษ ในคดีอาญา ทั้งนี้อาจส่งเสริมให้องค์กรเอกชนหรือนายความเข้ามามีส่วนร่วมในการให้การสนับสนุนงบประมาณของการให้ความช่วยเหลือด้วย และให้มีติดตามผลการดำเนินงานเพื่อพัฒนาระบบให้สอดคล้องกับประเทศไทย

5.2.4 สนับสนุนหน่วยงานที่ดำเนินการในปัจจุบันให้มีงบประมาณในการจัดการอย่างเพียงพอ โดยการให้งบประมาณสนับสนุนเพิ่มขึ้น และในขณะเดียวกันเพิ่มอัตราค่าตอบแทนนายความที่อย่างน้อยต้องไม่ต่ำกว่าครึ่งหนึ่งของอัตราที่นายความเอกชนได้รับจากการว่าความในคดีอาญา

5.2.5 ควรเพิ่มการให้ความช่วยเหลือทางด้านนายความแก่ผู้ต้องหาหรือผู้ถูกกล่าวหาตั้งแต่ในชั้นจับกุมหรือชั้นสอบสวน โดยแก้ไขประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในมาตรา 134/1 เป็นการแก้ไขเพื่อให้สอดคล้องกับหลักมาตรฐานสากลอันได้แก่หลักปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนฯ เพื่อให้ครอบคลุมถึงผู้ต้องหาหรือผู้ถูกควบคุมตัวในทุกๆ คดี รวมถึงผู้ต้องหาที่มีฐานะยากจนหรือพิการ ไม่ว่าจะผู้ต้องหาจะต้องการหรือไม่ก็ตาม รวมถึงกำหนดมาตรการบังคับหรือบทลงโทษให้ชัดเจน กรณีการไม่ปฏิบัติตามบทบัญญัติกฎหมายดังกล่าวโดยไม่มีเหตุอันสมควร ทั้งนี้ เพื่อมิให้พนักงานสอบสวนละเลยหรือเพิกเฉยต่อสิทธิในการมีนายความของผู้ต้องหา และเป็นการสร้างความเป็นธรรมในคดีให้แก่ผู้ต้องหา ให้ได้รับการสอบสวนและการดำเนินคดี อันจะนำไปสู่การได้รับการพิจารณาในชั้นศาลที่บริสุทธิ์และยุติธรรม

5.2.6 ควรกำหนดให้ทนายความสามารถเข้าไปตรวจสอบกระบวนการแจ้งข้อหาในชั้นสอบสวนโดยกำหนดให้ต้องมีทนายความร่วมอยู่ด้วยในขณะที่แจ้งข้อหาทุกคดี และให้ทนายความตรวจสอบบันทึกคำให้การของผู้ต้องหาได้ในทันที รวมถึงให้ทนายความเข้าไปตรวจสอบการแจ้งสิทธิต่างๆ ที่มีอยู่ให้ผู้ต้องหาทราบนั้น หากไม่มีผู้เข้าไปตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของการ

แจ้งข้อกล่าวหา รวมถึงการแจ้งสิทธิดังกล่าว ผู้ต้องหาอาจไม่ได้รับความเป็นธรรมตามกฎหมายเท่าที่ควรและสิทธิของผู้ต้องหาอาจถูกละเลยไปได้ โดยอาจกำหนดให้มีทนายความประจำในสถานีตำรวจทุกท้องที่ โดยให้ทนายความได้รับเงินเดือนหรือค่าตอบแทนรายคดีเช่นเดียวกับทนายความในภาคเอกชน